

กลวิธีการแปลหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ

TRANSLATION STRATEGIES OF BUDDHADHAMMA IN BUDDHISM IN ENGLISH

ชลิกาญจน์ จันทจรัสรัตน์*

Chalikarn Janthajumrusrat

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอ ความหมายของการแปล กระบวนการแปล ปัจจัยที่มีผลต่อการแปล ประวัติของการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ประวัติการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาต่างประเทศ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม ปัญหาการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาอังกฤษ หลักในการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาอังกฤษ

คำสำคัญ: กลวิธีการแปล, การแปล, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

This article offers definition of translation. The translation process factors that influence the translation also the history of English translating, English into Thai, and Thai into English-language. The history of translating Buddhadhamma Principles into foreign language. The concept about the Buddhist sermon, Buddhadhamma Principles and the main problem of Buddhadhamma Principles translation into English-language and the way how to translation the Buddhist sermon into English-language.

Keywords: Translation Strategies, Translation, Buddhadhamma Principles

บทนำ

การแปลเป็นการถ่ายทอดภาษาหนึ่ง หรือภาษาต้นฉบับมาสู่อีกภาษาหนึ่งหรือภาษาแปล โดยรักษาความหมายเดิมให้ครบถ้วน ตลอดจนท่วงทำนองเขียนและอรรถรส และสื่อความหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียนภาษาต้นฉบับ นอกจากนี้ยังใช้ภาษาแม่อย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และลักษณะของภาษาแปล Perter Newmark กล่าวว่า การแปลเป็นงานศิลปะที่มีองค์ประกอบคือ ผู้แปลพยายามจะนำข้อความจากภาษาหนึ่งไปแทนที่ภาษาหนึ่ง การแปลประกอบไปด้วยการเคลื่อนย้ายความหมายจากภาษาต้นฉบับไปสู่ฉบับแปลทำได้โดยเปลี่ยนจากรูปแบบของภาษาแรกไปสู่รูปแบบของภาษาที่สองด้วยโครงสร้างทางความหมาย โดยที่ ยังคงรักษาความหมายเอาไว้ มีแต่เพียงรูปแบบเท่านั้นที่เปลี่ยนไป¹

* อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

¹ Newmark, P., **A Textbook of Translation**. (London: Prentice Hall International, 1988), p. 7.

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนามานานมาก เพราะเชื่อว่า หลักพุทธธรรมจะสามารถแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของคนไทยได้อย่างแท้จริง การแปลหลักพุทธธรรม เป็นเรื่องที่ยากและลึกซึ้ง ซึ่งต้องการความเข้าใจเนื้อหาก่อนแปล นอกจากนั้นยังนำมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต ดังนั้นผู้แปลต้องมีความเข้าใจในหลักพุทธธรรม เพราะการแปลหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ยากกว่าการแปลโดยทั่วไป ผู้แปลควรแปลด้วยความระมัดระวังและรอบคอบ ผู้แปลควรรหาความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่ตนเองจะแปลก่อน เมื่อแปลแล้วถ้าเป็นเรื่องที่ยากต่อความเข้าใจก็ควรตรวจสอบกับเจ้าของภาษาแปลเพื่อที่จะไม่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้

การที่ผู้แปลจะมีความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้องได้นั้นจะต้องมีปัจจัยสำคัญหลายอย่างที่สัมพันธ์กันอยู่ ตามหลักของพุทธศาสนา ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจมี 2 อย่าง คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ ปรโตโฆสะ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากการอาศัยปัจจัยภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมภายนอกเป็นหลัก ส่วนโยนิโสมนสิการ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากไตรตรอง วิเคราะห์ใคร่ครวญด้วยตนเอง ถือเป็นปัจจัยภายในที่มีบทบาทสำคัญยิ่งของการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาที่แท้จริง

บทความนี้จึงมุ่งเสนอความหมายของการแปล กระบวนการแปล เป้าหมายในการแปล ปัญหาการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม ประวัติการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาต่างประเทศ หลักในการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาอังกฤษ และปัญหาในการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อจะได้สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้กับการทำงานแปลจริงได้

ความหมายของการแปล

Mildred M. Larson กล่าวว่า "Translation consists of transferring the meaning of source language into the receptor language. This is done by doing from the form of the first language to the form of a second language by way of semantic structure. It is meaning which is being transferred and must be held constant. Form changes only."²

หมายความว่า การแปลประกอบไปด้วยการเคลื่อนย้ายความหมายจากภาษาต้นฉบับไปสู่ฉบับแปลทำได้โดยเปลี่ยนจากรูปแบบของภาษาแรกไปสู่รูปแบบของภาษาที่สองด้วยโครงสร้างทางความหมาย โดยที่ยังคงรักษาความหมายเอาไว้ มีแต่เพียงรูปแบบเท่านั้นที่เปลี่ยนไป

สิทธา พินิจภูวดล กล่าวว่า "การแปลคือการสามารถถ่ายทอดวิญญาณของต้นฉบับออกมาให้ได้ และให้สามัญชนสามารถเข้าใจได้"³

"การแปลเป็นการวิเคราะห์ความหมายของภาษาโดยพิจารณาจากหน้าที่ของคำ และความหมายของคำตามแนวภาษาศาสตร์"

"การแปลในปัจจุบัน คือการถ่ายทอดข้อความจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่งโดยรักษารูปแบบคุณค่า และความหมายในข้อความเดิมไว้อย่างครบถ้วน รวมทั้งความหมายแฝง ซึ่งได้แก่ความหมายทางวัฒนธรรม ปรัชญา ความรู้สึก ฯลฯ"

² Larson, M.L. *Meaning-based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence*. (London: University Press of America, 1984), p. 3.

³ สิทธา พินิจภูวดล, *คู่มือนักแปลอาชีพ*, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, 2542), หน้า 12-13.

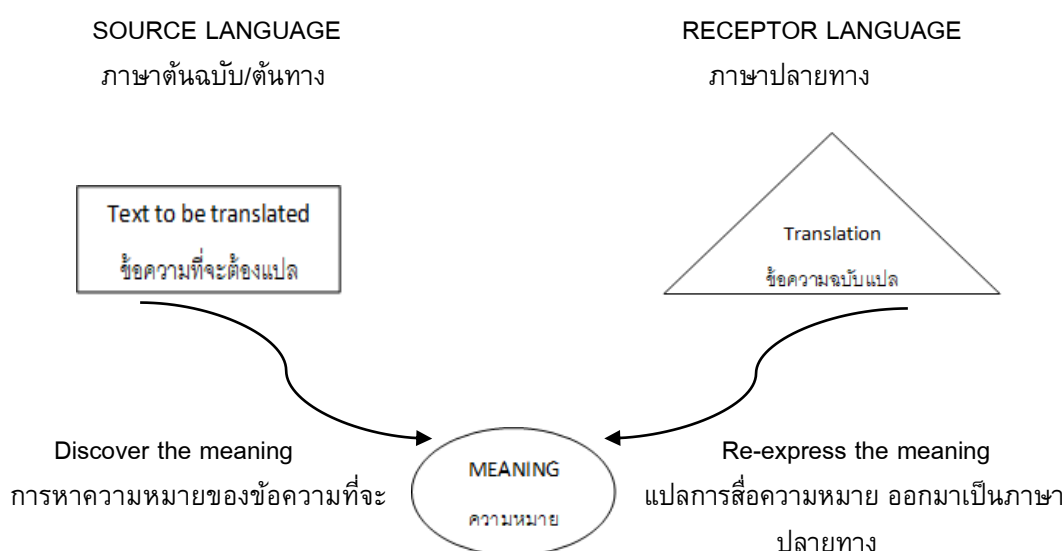
อัจฉรา ไส้ศัตรูไกล กล่าวว่า "การแปล คือการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งให้ได้ตรงกันซึ่งเท่ากับว่า ผู้แปลต้องพยายามให้ผู้อ่านที่อ่านข้อความแปลเข้าใจในสิ่งเดียวกับผู้อ่านจากต้นฉบับ"⁴

จากความหมายการแปลที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การแปลเป็นการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง โดยมีองค์ประกอบหลักสามส่วนด้วยกันส่วนแรกคือ ภาษาต้นฉบับ (Source Language) ส่วนที่สองคือ ภาษาแปลหรือภาษาเป้าหมาย (Target Language) และส่วนสุดท้ายคือนักแปล (Translator) ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อความจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง ซึ่งผู้แปลต้องมีความรู้ทั้งในด้านภาษาศาสตร์ การสื่อสาร วัฒนธรรมตลอดจนประสบการณ์และความรู้เฉพาะทางอื่นๆ เพื่อที่จะได้แปลความหมายให้ผู้รับสารเข้าใจได้ตรงตามเจตนาของผู้ส่งสาร โดยภาษาฉบับแปลต้องคงความรู้ถูกต้องแม่นยำ ทั้งความหมาย ความเป็นธรรมชาติของภาษา อารมณ์ความรู้สึก และลีลาการเขียน

กระบวนการแปล

Mildred M. Larson กล่าวว่าไว้ว่าการแปลประกอบด้วยการศึกษาคำศัพท์ โครงสร้างไวยากรณ์ สถานการณ์สื่อสาร และบริบททางวัฒนธรรมของภาษาต้นทาง จากนั้นผู้แปลจึงวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้เพื่อกำหนดความหมายและแปลออกมาเป็นภาษาปลายทางที่มีความหมายตรงกัน โดยใช้คำศัพท์และโครงสร้างไวยากรณ์ของภาษาปลายทาง โดยไม่ลืมที่จะคำนึงถึงความเหมาะสมและบริบททางวัฒนธรรม การนิยามดังที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับแผนภูมิที่ลาร์สัน แสดงขั้นตอนการแปลที่เรียกว่า meaning-based translation ต่อไปนี้⁵

ภาพประกอบที่ 1 OVERVIEW OF THE TRANSLATION TASK

⁴ อัจฉรา ไส้ศัตรูไกล, จุดมุ่งหมาย หลักการ และวิธีการแปล = *Nature and Method of Translation*. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 14.

⁵ Larson, M.L. *Meaning-based Translation : A Guide to Cross-Language Equivalence*. (London: University Press of America, 1984), pp. 25-28.

ปัจจัยที่มีผลต่อการแปล

ฮาน เจ. แฟมเมียร์ (Hans J. Vermeer) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎี Skopos ว่า การแปลเป็นการผลออก จากวัฒนธรรมในตัวบทต้นฉบับมาสู่วัฒนธรรมปลายทาง เป็นการสร้างตัวบทใหม่ของ "สาร" ที่ต้องการส่ง เป็นการนำเสนอข้อมูลในอีกวัฒนธรรมหนึ่งตามความต้องการของสังคมใหม่ ซึ่งผู้แปลต้องคำนึงถึงปัจจัย สำคัญต่อไปนี้

1. ผู้แปลต้องตีความต้นฉบับก่อนในฐานะที่เป็นผู้รับสาร เพราะผู้แปลไม่ได้ทำหน้าที่ในการส่งต่อ เนื้อความที่มีอยู่ในตัวบทต้นฉบับเท่านั้น
2. ผู้แปลต้องเลือกหรือกำหนดหน้าที่สำหรับงานแปล เมื่อผู้แปลเลือกหรือกำหนดหน้าที่ที่ต่างกัน ให้กับงานแปลชิ้นหนึ่ง ๆ ก็ทำให้เลือกวิธีการแปลที่แตกต่างกันไป
3. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญมาก ตัวบทต้นฉบับหนึ่ง ๆ จะถูกสร้างขึ้นเพื่อทำหน้าที่ อย่างหนึ่ง เมื่อมีการแปลมาเป็นอีกภาษาหนึ่งและผู้อ่านงานแปลมาอยู่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่งไม่ใช่วัฒนธรรม เดียวกับตัวต้นฉบับแล้ว ผู้แปลจะต้องคำนึงว่าควรจะให้งานแปลคงหน้าที่เดิมหรือไม่⁶

ประวัติของการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

การแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยนั้นเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยพวกสอนศาสนาได้ พิมพ์หนังสือคำสอนคริสต์ศาสนาเป็นภาษาไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาใน สมัยกรุง รัตนโกสินทร์ตอนต้นก็มีการพิมพ์หนังสือคำสอนศาสนาคริสต์ขึ้นอีกและในรัชกาลที่ 4 มีการตื่นตัวทาง การศึกษา มีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ มีการสอนแปลเป็นทางราชการขึ้น

การแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยเริ่มแพร่หลายมากขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 เนื่องจากมีผู้รู้ภาษาอังกฤษมากขึ้น จึงมีการแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยหลายสาขา เช่น ข่าวสาร บทความ นวนิยาย นิทาน บทละคร เป็นต้น

ในรัชกาลปัจจุบันคือ สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 การแปลก็ แพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากความเจริญในด้านการสื่อสารการศึกษากิจการพิมพ์ มีการแปลหนังสือประเภท ต่าง ๆ จากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ตลอดจนมีการแปลภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ การแปล เกิดขึ้นเป็นอาชีพและธุรกิจชนิดหนึ่ง เมื่อการแปลเป็นอาชีพขึ้นจึงมีการสอนแปลในโรงเรียนและ สถาบันการศึกษาทุกระดับอุดมศึกษาทุกแห่ง เพื่อเตรียมตัวนิสิตนักศึกษาให้ประกอบอาชีพในด้านสื่อสารมวลชน และธุรกิจอื่น ๆ นับว่าในรัชกาลนี้ การแปลมีพัฒนาการสูงมาก มีการแปลทุกประเภท อาทิเช่น ข่าวสาร บทความ สารคดี ฟ้าขึ้น บทภาพยนตร์ บทโทรทัศน์ บทละคร นวนิยาย นิทาน เรื่องสั้น บทความทางวิชาการ สุนทรพจน์ ศาลหลักศาสนา ร้อยแก้ว สุภาสิต

ยิ่งไปกว่านั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงสนพระทัยในงานแปลและทรงงานแปลไว้หลาย เล่ม⁷

⁶ Hans, V. *A Skopos Theory of Translation*. (Heidelberg: TextCon Text, 1996), pp. 148-149.

⁷ กัญญา ธรรมมงคล, พระอัจฉริยภาพด้านการแปลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วารสารปริทัศน์, ฉบับที่ 15, พ.ศ.2537

ประวัติการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาต่างประเทศ

การแปลหลักพระพุทธศาสนานั้นเริ่มต้นจากพวกมิชชันนารี หรือพวกศาสนาคริสต์ที่มาเผยแพร่ศาสนา เริ่มตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งมีหลักฐานอยู่ใน “จดหมายเหตุลาลูแบร์” ราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาในปี พ.ศ. 2230 ในตอนท้ายของจดหมายเหตุนั้น ลาลูแบร์ได้นำเอา “คำแปลอรรถธิบายพระปาฏิโมกข์” และ “คำแปลหัวใจสิกขาบทสำคัญของพระสงฆ์” ซึ่งแปลจากต้นฉบับของชาวสยามมาลงพิมพ์ไว้ด้วย คำแปลนี้ลาลูแบร์มิได้แปลเอง แต่มีผู้อื่นส่งมาให้ขณะที่เขากำลังเตรียมตัวจะเดินทางกลับประเทศฝรั่งเศส พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ผู้ทรงแปลจดหมายเหตุลาลูแบร์เป็นภาษาไทย ได้ทรงวิจารณ์ไว้ว่า ผู้ที่แปลเรื่องราวที่ลาลูแบร์นำมาลงพิมพ์ไว้ในจดหมายเหตุของเขานั้น น่าจะเป็นพวกบาทหลวงฝรั่งเศสที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา และการแปลก็เป็นการแปลเอาตามใจชอบ จนบางแห่งก็เหลวไหลกลายเป็นบิดเบือนให้ร้ายพระพุทธศาสนาไปก็มี⁸

วัตถุประสงค์ในการแปลของพวกมิชชันนารีนี้เข้าใจว่าเพื่อเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม และศาสนาของคนไทยเพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ศาสนาของตนหรืออาจจะเพื่อส่งไปยังศูนย์กลางในประเทศของตนเพื่อให้รู้ถึงสภาพความเชื่อของคนไทยในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยในการวางแผนการเผยแพร่ศาสนาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

การแปลในยุคต้นนี้ไม่ค่อยมีหลักฐานปรากฏแน่นอนนอกจากจดหมายเหตุของลาลูแบร์ แต่คาดว่าคงมีการแปลต่อเนื่องกันมาโดยพวกมิชชันนารีจนกระทั่งมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏมีหนังสือชื่อ “The Wheel of Law” หรือ “Buddhism” เป็นหนังสือเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ผู้เขียนคือ Henry Alabaster เป็นชาวอังกฤษเป็นล่ามอยู่ในกงสุลอังกฤษประจำประเทศไทย (Interpreter of Her Majesty's Consulate General of Siam) หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 3 ตอน

ในตอนที่สองซึ่งเป็นพุทธประวัติ⁹ ผู้เขียนได้แปลมาจากต้นฉบับไทย ชื่อ ปฐมสมโพธิญาณ การแปลของเขาเป็นการแปลอิสระโดยใช้วิจารณญาณ เขาได้ตัดทอนและแก้สิ่งที่เขาคิดว่าผิดในต้นฉบับภาษาไทยด้วยหลักฐานเกี่ยวกับการแปลหนังสือพระพุทธศาสนาภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักแปลชาวไทยพระองค์แรกที่ทรงแปลหลักพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนาให้แก่ชาวต่างประเทศ นอกจากจะทรงแปลพระมงคลวิเสสภคาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสแล้ว ยังทรงแปลสราทธพรตเทศนาในการพระราชกุศลครบ 100 วัน สวรรคตของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี เมื่อ พ.ศ. 2462 โดยให้ชื่อภาษาอังกฤษว่า “Spiritual Discourse”

ต่อมาใน พ.ศ. 2488 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งประเทศไทยเป็นครั้งแรกคือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ณ วัดบวรนิเวศวิหาร และอีกแห่งหนึ่งคือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดมหาธาตุ จึงมีการแปลหนังสือพุทธศาสนาไทยเป็นภาษาอังกฤษมากขึ้น เริ่มต้นจากแปลหนังสือหลักสูตรนักธรรมชั้นต่างๆ และแปลหลักพระพุทธศาสนาอื่นๆ อีกโดยพระภิกษุบ้าง ชรวาสาบ้าง หรือจัดแปลโดยสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

⁸ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, จดหมายเหตุลาลูแบร์ ตอน 2 เล่ม 2, องค์การคำของคุรุสภา, พ.ศ. 2505, หน้า 97.

⁹ Alabaster Henry. *The Wheel of Law-Buddhism*. (Delhi: Indological Book House, 1972), pp. 76.

สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหารผู้เป็นประธานการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยและผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผู้สนับสนุนโครงการแปลหนังสือพุทธศาสนาเป็นภาษาต่างประเทศ ดังนั้นตำราทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญๆ และหนังสือที่เป็นหลักสูตรการศึกษาชั้นมูลฐานของพุทธศาสนาในเมืองไทยจึงได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษครบถ้วนทุกชั้น

การแปลในยุคปัจจุบันนี้เกิดจากความเลื่อมใสของผู้แปลในหลักพระพุทธศาสนา จึงเกิดความคิดที่จะเผยแพร่ไปยังเพื่อนร่วมโลกตามคตินิยมของพระพุทธศาสนา มีการแปลคำสอนการปฏิบัติกรรมฐานและพระธรรมเทศนาของพระอาจารย์ที่สำคัญๆ อาทิเช่น พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) พระอาจารย์ชา สุภทฺโท พระอาจารย์มหาบัว ญาณสมปนฺโน พระอาจารย์สิทธิเมธโร พระอาจารย์เทศก์ เทศรสี พุทธทาสภิกขุ เป็นต้น ผู้แปลมีทั้งไทยและชาวต่างประเทศร่วมกับคนไทย พระภิกษุ และฆราวาส ซึ่งมุ่งเผยแพร่ผลงานและเกียรติคุณของพระอาจารย์ของตนผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างอันดีงามในการศึกษาและปฏิบัติทางพุทธศาสนา

แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า พุทธธรรมเป็นคำสอนที่มุ่งสำหรับคนทุกประเภท ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ คือ ครอบคลุมสังคมทั้งหมดและลักษณะทั่วไปของพุทธธรรมนั้น สรุปได้ 2 อย่าง คือ

1. แสดงหลักความจริงสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชฌิมนธรรมเทศนา” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ นำมาแสดงเพื่อประโยชน์ทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น ไม่ส่งเสริมความพยายาม ที่จะเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิถีถกเถียงสร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้นแล้วยึดมั่น ปกป้องทฤษฎีนั้นๆ ด้วยการเก็งความจริงทางปรัชญา

2. แสดงข้อปฏิบัติสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จคือความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระ ที่สามารถมองเห็นได้ตั้งแต่ในชีวิตนี้ ในทางปฏิบัติ ความเป็นสายกลางนี้ เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิต หรือ คฤหัสถ์ เป็นต้น¹⁰

Peter Della Santina ได้กล่าวไว้ว่า ในประเทศยุโรปและอเมริกา พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในด้านความก้าวหน้าแห่งภูมิปัญญา มีเหตุมีผล มีความทันสมัย แต่ในประเทศทางตะวันออกเฉียงใต้ผู้คนส่วนมาก กลับมองพระพุทธศาสนาว่า เป็นสิ่งที่ล้าสมัย ไม่มีเหตุผล และผสมผสานด้วยความเชื่อที่ผิดๆ ซึ่งเป็นลบลบกับพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้ จากข้อสังเกตนี้ทำให้เราทราบข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาในดินแดนตะวันออกถูกมองว่า เป็นเพียงจารีตที่ผิวเผินและมีความเป็นนามธรรมอย่างสูงมาก แต่ในประเทศตะวันตกที่มองพระพุทธศาสนาแบบเหตุผลอย่างลึกซึ้ง กลับเห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ไม่มีอคติ ไม่เลือกความแตกต่างระหว่างบุคคล สังคมวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งทำที่และลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาที่เน้นการปฏิบัติด้านในมากกว่ารูปแบบภายนอกของพฤติกรรมทางศาสนา เน้นย้ำให้ทุกคนพัฒนาจิตใจ มิใช่เรื่องการแต่งตัว การรับประทานอาหาร เป็นต้น¹¹

¹⁰ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), *พุทธศาสนากับสังคมไทย*. (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, พ.ศ. 2532).

¹¹ Peter Della Santina. *The Fundamentals of Buddhism*. (CA: Chico Dharma Study Foundation, 1997), pp. 4-5.

ปัญหาในการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาอังกฤษ

หลักพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่ยากและลึกซึ้ง ซึ่งต้องการความเข้าใจเนื้อหาก่อนแปล นอกจากนั้นยังนำมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต ดังนั้นนอกเหนือไปจากปัญหาในการแปลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในหลักพุทธศาสนา และปัญหาในการแปลคำหรือสำนวนที่นำมาจากภาษาบาลีและสันสกฤตอีกด้วย มีปัญหาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ปัญหาในเรื่องศัพท์และการแปลความหมาย

คำศัพท์ทางหลักพุทธธรรมเป็นคำศัพท์เฉพาะซึ่งเป็นคำศัพท์ทางภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นส่วนใหญ่จึงเป็นการยากที่ผู้แปลจะสามารถแปลได้ตรงความหมายของศัพท์ ซึ่งคำศัพท์เหล่านี้จะมีความยากเรื่องของคำศัพท์ในการแปล

2. ปัญหาในด้านสำนวนและการใช้ภาษาไทย

ในภาษาบางครั้งก็ใช้คำพูดสั้นๆ แต่สำหรับคนไทยเพราะความคุ้นเคยก็มักจะเข้าใจ แต่เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ถ้าแปลสั้นๆ ตามที่ใจความปรากฏอาจจะไม่ชัดเจน จึงต้องขยายความเพื่อให้เข้าใจ

3. ปัญหาที่เกิดจากท่วงทำนองเขียนของไทยและอังกฤษแตกต่างกัน โดยเฉพาะในการเขียนเรื่องหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งมักจะนำมาจากพระธรรมเทศนา การอธิบายจะเป็นไปเรื่อยๆ โดยมีได้พัฒนาเป็นย่อหน้าที่มีประโยค Topic Sentence ตามแบบภาษาอังกฤษ ไม่มีการเชื่อมโยงประโยคเข้าด้วยกัน (ไม่มี coherence) นอกจากนั้นยังมีการอธิบายและสรุปซ้ำบ่อยๆ (Repetition และ Redundancy) เมื่อนำมาแปลเป็นภาษาอังกฤษจึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องย่อหน้ายาว ประโยคส่วนใหญ่ไม่สัมพันธ์กัน และการซ้ำซ้อนของข้อความ ซึ่งถ้าไม่ตัดทอนข้อความหรือพัฒนาย่อหน้าตามแบบการเขียนย่อหน้าภาษาอังกฤษจะทำให้การแปลนั้นไม่เป็นธรรมชาติ ไม่เป็นภาษาอังกฤษที่ดีและเป็นที่ยอมรับ

4. ปัญหาที่เกิดจากการขาดคำภาษาอังกฤษที่ตรงกับศัพท์ธรรม เป็นการยากที่จะหาศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีความหมายตรงกับความคิดในเรื่องหลักทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากความแตกต่างในด้านความคิด วัฒนธรรม ตลอดจนศาสนา ดังนั้นในการแปลหลักทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษก็จะเลือกใช้ศัพท์ได้แต่ความหมายที่คล้ายกับความหมายภาษาไทย แต่ไม่อาจหาศัพท์ที่ตรงกับความหมายที่ต้องการได้ทีเดียวซึ่งปัญหาข้อนี้อาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดในฉบับแปลได้ถ้าผู้แปลเลือกใช้ศัพท์ที่ไม่ถูกต้อง

หลักในการแปลหลักพุทธธรรมเป็นภาษาอังกฤษ

1. ควรศึกษาให้เข้าใจในหลักธรรมที่จะแปลให้ถ่องแท้เสียก่อน เข้าใจในเรื่องที่กำลังจะแปลก่อนลงมือแปล มีความรู้พื้นฐานในเรื่องที่กำลังจะแปล

2. ควรตีความหมายของศัพท์ หรือสำนวนให้ถูกต้องโดยใช้พจนานุกรมบาลี-สันสกฤต ไทยและอังกฤษ และเลือกศัพท์ให้ถูกต้อง และใช้พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา

3. ถ้าเป็นพระธรรมเทศนา ซึ่งปกติจะเป็นการอธิบายซ้ำๆ เพื่อย้ำความเข้าใจ ควรตัดทอนและรวบรัดได้บ้าง ไม่ให้เกิดการซ้ำกันมาก ๆ (repetition หรือ redundancy)

4. ต้องตระหนักในปัญหาในการแปลโดยทั่วไป และใช้ภาษาอังกฤษให้สื่อความหมายตามต้องการ

5. แปลให้บรรลุเป้าหมายทั้ง 3 ประการ คือมีความแม่นยำตรงตามต้นฉบับ เนื้อเรื่องสมบูรณ์ มีความเป็นธรรมชาติ และใช้ภาษาเป็นที่ยอมรับ

6. ควรตรวจสอบความถูกต้องในการแปลกับเจ้าของภาษาแปลว่าถูกต้องกับภาษาต้นฉบับหรือไม่

สรุป

การแปลต้องอาศัยทักษะในการอ่านและเขียนอ่านเพื่อความเข้าใจ (เข้าใจเนื้อเรื่อง ความหมายของข้อความในภาษาต้นฉบับ) และเขียนเพื่อถ่ายทอดให้ถูกต้องตามความเข้าใจ ตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียนภาษาต้นฉบับ และคงอรรถรสเดิมไว้ นอกจากนี้การแปลในความรู้ความเข้าใจภาษาถึง 2 ภาษา คือ ภาษาต้นฉบับและภาษาแปลเพื่อถ่ายทอดและสื่อความหมายได้ถูกต้องและเป็นภาษาแปลที่ดี นอกจากนี้ยังต้องการความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับซึ่งอาจจะแตกต่างจากภาษาแปล วัฒนธรรมของชาติผู้เขียนจะแสดงออกหรือแฝงอยู่ในข้อเขียนของเขาเสมอ ถ้าผู้แปลขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับแล้ว เขาอาจจะแปลหรือตีความหมายของภาษาต้นฉบับผิดไปได้

การแปลหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ยากกว่าการแปลโดยทั่วไป ผู้แปลควรแปลด้วยความระมัดระวังและรอบคอบ ผู้แปลควรหาความรู้ความเข้าใจในหลักกรรมที่ตนเองจะแปลก่อน เมื่อแปลแล้วถ้าเป็นเรื่องที่ยากต่อความเข้าใจก็ควรตรวจสอบกับเจ้าของภาษาแปลเพื่อที่จะไม่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้

เอกสารอ้างอิง

กัญดา ธรรมมงคล. พระอัจฉริยภาพด้านการแปลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วารสารปริทัศน์, ฉบับที่ 15, พ.ศ. 2537.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. จดหมายเหตุลาลูแบร์ ตอน 2 เล่ม 2. องค์การคำของคุรุสภา. พ.ศ.2504.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง. พ.ศ. 2532.

สิทธา พินิจภูวดล. คู่มือนักแปลอาชีพ. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, 2542.

อัจฉรา ไส้ตัญญูไกล. จุดมุ่งหมาย หลักการ และวิธีการแปล = **Nature and Method of Translation**.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

Alabaster Henry. **The Wheel of Law-Buddhism**. Delhi: Indological Book House, 1972.

Hans, V. **A Skopos Theory of Translation**. Heidelberg: TextCon Text, 1996.

Newmark, P. **A Textbook of Translation**. London: Prentice Hall International, 1988.

Larson, M.L. **Meaning-based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence**. London: University Press of America, 1984.

Peter Della Santina. **The Fundamentals of Buddhism**. CA: Chico Dharma Study Foundation, 1997